

Dynamika lexika cizího původu v současné češtině: morfologická adaptace lexikálních výpůjček německé provenience¹

Dalibor Zeman (Praha)

THE DYNAMICS OF BORROWED VOCABULARY IN MODERN CZECH. ON MORPHOLOGICAL ADAPTATION OF GERMAN LOAN WORDS

This article discusses lexical borrowings from German into Czech. It is a continuation of our previous paper dealing with German-Czech language contact in Central Europe (Zeman, 2021). Due to the longstanding coexistence of the Czech and German/Austrian ethnic identities, many German/Austrian loan-words became domesticated in Czech. A significant language contact area in Central Europe is that based on the former centre of the Austro-Hungarian Empire. From this contact area, a notable territory emerged in Vienna, particularly affected by the influence of Czech on German. Although there has been a high degree of ethnic mixing at various stages in history, there was never any real harm done to the essence of either of the two languages. A fascinating aspect is the parallel changes in pronunciation in both languages, for example, in vowel sounds and diphthongs. Today it is generally accepted that, to make these sound changes, both languages had to develop similar internal expectations and that these developed in parallel. The objective is to offer a brief description of morphological adaptation of German loan words in the south Moravian variety. The paper concludes that the morphological structures of diminution in the east Moravian variety are more differentiated than those of German.

KEYWORDS

East-Moravian dialect area, diminution, German influence on Czech, Austria, variability, lexicon description

KLÍČOVÁ SLOVA

východomoravská nářeční oblast, deminuce, působení němčiny na češtinu, Rakousko, variabilita, popis slovní zásoby

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366591.2023.1.3>

1. ÚVOD

Studium dynamických tendencí ve slovní zásobě přispívá nejen k detailnímu prohloubení poznatků o současném jazykovém kontaktu, ale i ke zmapování stavu českého lexika. Existence přejímek a jejich protějšků v přejímacím jazyce, zejména je-

¹ Tento výstup vznikl v rámci programu Cooperatio, vědní oblast Lingvistika (program podpory vědy a výzkumu na Univerzitě Karlově na období 2022–2026).

jich morfologické, slootovorné a výslovnostní podoby, kladou otázku o charakteru přizpůsobení slov. V tomto ohledu se jeví sledování slovní zásoby jako velmi potřebné nejen z kontrastivního pohledu.

Detailnímu rozboru lexikálních jevů německé proveniencie v lexiku východomoravské variety nebyla v dosavadní literatuře věnována pozornost. V tomto příspěvku se zaměřím na morfologickou a slootovornou adaptaci německých přejímek v lexiku východomoravské variety. V hlavních rysech nastíním problematiku morfologické adaptace lexémů německého původu, přičemž důraz bude kladen na adaptační mechanismy. Cílem příspěvku je ilustrovat na několika excerpovaných dokladech tyto morfologické změny s tím, že půjde mj. o integrační procesy, jimž výpůjčky z němčiny podléhají. Hlavní pozornost bude zaměřena na analýzu a adaptaci primárních a reduplikovaných deminutivních sufixů zejména rakouské variety v cílovém jazyce. Mnohé deriváty s *-erl* v rakouské varietě němčiny nelze vždy považovat za pravá deminutiva: některá derivovaná slova se od základů sémanticky diferencovala. Cílem článku bude poukázat i na funkčně-pragmatické aspekty, neboť deminutiva vyjadřují vztah mezi mluvčím a objektem reality a jsou či mohou být výrazným signálem expresivity.

Lze konstatovat, že volba zkoumaného území i volba užitých metod zpracování se ukázala jako velmi vhodná. Shromážděné jazykové doklady jako referenční zdroj byly excerpovány zejména z regionálního tisku.² Materiálová báze, o kterou se výzkum opírá, pochází z časového období let 2020 až 2022. Je signifikantní, že uvedené příklady mnohdy nejsou specificky východomoravské a některé z nich jsou součástí slovní zásoby češtiny již velmi dlouho.³ Co se týká vymezení zkoumané oblasti, důležitá je skutečnost, že na východě se nacházejí hranice se Slovenskem, na jihu východomoravské dialekty zasahují až k rakouským hranicím. Významným rysem dialektu je jeho přechodový charakter. Dříve byly dialekty ve východní části Česka charakterizovány jako moravskoslovenské, což vystihuje jejich povahu, ale od této terminologie bylo upuštěno (Bělič, 1972, s. 12f.). S ohledem na přechodový charakter vykazují východomoravské dialekty řadu společných rysů se sousedními nářečnými skupinami. Spojitost dialektu východní části republiky se slovenským jazykem se projevuje výrazně v oblasti hláskosloví (např. neproběhla změna *ú > ou*, srov. *múka* apod.). Velmi produktivní jsou slootovorné formanty, které mají nářeční příznak (srov. slootovorné formanty *-ica/-yca* nebo *-aňa*: *klebetňica*, *břuchaňa*, popř. přípony *-ún* nebo *-oň*: *čahún*, *zhniloň* apod.). Tuto spojitost a společné rysy lze zaznamenat pomocí izoglos, které jsou na západě ohraničeny česko-moravskou hranicí. Izoglosy dokumentují rozmís-

2 Informační základna lexikálních dokladů sestavená za účelem lingvistické analýzy vznikla na základě rozboru několika regionálních deníků a časopisů: *Krajem svatého Antonínka — Časopis Ostrožska a Horiňácka* (Uherský Ostroh), *Týdeník Naše Slovácko* (Hodonín), *Hodonínský Deník — Slovácko* (Hodonín), *Slovácký Deník — Slovácké noviny* (Uherské Hradiště), *Dobrý den s kurýrem — zprávy ze Slovácka* (Uherské Hradiště), *Malovaný kraj — národopisný a vlastivědný časopis Slovácka* (Břeclav).

3 K tomu srov. Newerkla (2011). Newerkla zaznamenává v hlavní části knihy první výskyt výrazů ve staré češtině a slovenštině až po nové období obou jazyků. V této souvislosti srov. také Skála (1968, 1977).

tění nářečních jevů, přičemž nářečních rysů přibývá od západu na východ.⁴ Ačkoliv lze na několika místech zkoumané oblasti pozorovat hustší svazky izoglos vymezujících výskyt slov německého původu, ve způsobu jazykové adaptace se jednotlivé oblasti příliš neliší. Na zkoumaném území jsou běžné lexikální varianty, tzv. izolexy, jež oddělují oblasti s rozdílným pojmenováním dané skutečnosti: v oblasti východomoravského Hornácka se používá výraz *stodola* (stará horní něm. *stadal*, něm. *Stadel* [dolnorak. *Stodl*] > č. *stodola*), zatímco v oblasti východomoravského Dolňácka je rozšířeno pojmenování *mlatevňa* (derivací od *mlat*).⁵ Obce Lipov a Louka představují plynulý přechod mezi těmito jevy.

Již úvodem je nutné si všimnout nápadné typologické podobnosti v centrálních středoevropských jazycích. Rakouský lingvista Stefan Michael Newerkla (2007, 2011, 2015) ve svých studiích poukázal v souvislosti s konvergenčními tendencemi na zprostředkovatelskou roli Vídně, hlavního města monarchie, jež na jedné straně přijímalo prvky ze všech zde zastoupených jazyků a na druhé straně tyto jazyky zpětně ovlivňovalo. K těmto výrazům vázaným na území monarchie patří především slova z oblasti státní a úřední správy, politiky, práva a školství. Je tedy nepochybné, že lexikální výpůjčky zpravidla spolehlivě reflektují i kulturní vlivy, které na daný jazykový areál působily. Stále diskutovaná je v tomto ohledu i skutečnost, že mnoho francouzských, italských, latinských a jiných výpůjček přešlo do češtiny prostřednictvím rakouské, popř. vídeňské němčiny.⁶ Jak dokumentuje analýza excerpovaných dokladů, při lingvistické interpretaci výrazů je třeba vzít v úvahu výsledky bádání areálové lingvistiky, poukazující na to, že doménou, resp. výchozí varietou řady výpůjček je primárně východorakouský a vídeňský substandard, nikoli standardní němčina, tedy spisovný německý jazyk 19. a 20. století. Uvedené příklady ilustrují nápadné rysy východomoravského dialektu, které rezultují mj. z působení východorakouské němčiny a vídeňštiny na východomoravský areál: něm. *Fürtuch* [dolnorak. *Firta*] > č. *fěrtoch*, něm. *Vorrat* [dolnorak. *Vorrot*] > č. *forota*, něm. *Beisl* [dolnorak. *Peisl*] > č. *pajzl*; něm. *Blech* [dolnorak. *Plech*] > č. *plech*; něm. *Lärchenbaum* [dolnorak. *Lärpam*] > č. *lerpám*; něm. *Torte* [dolnorak. *Dortn*, *Durtn*] > č. *dort*; něm. *Trichter* [dolnorak. *Trachter*, *Trochter*] > č. *trachtýr*, *trachtér*; něm. *Reifen* [dolnorak. *Roaf(a)*, vídeň. *Raf(n)*] > č. *ráfek* atd.

Důležitým aspektem jazykového a kulturního kontaktu je skutečnost, že k přejímání docházelo na časové ose od germánštiny po novou němčinu. U lexikálních výpůjček uvedených v tomto textu se proto zaznamenávají etymologické informace tak, jak je uvádí lexikografické dílo S. M. Newerkly (2011). Tím dokládají etymologické informace dobu převzetí a hláskoslovně i lexikálně potvrzují fakt, že k přejímání do češtiny docházelo po celé období kontaktu, a to zejména z oblasti bavorsko-rakouské.

4 K problematice vrstvení jazykových jevů srov. Jančák (2001, s. 175–183).

5 Podrobněji viz Zeman (2014, s. 12), Kloferová (2003, s. 44f.), ČJA 3 (mapa s. 649).

6 V samostatných kapitolách uvádí Newerkla (2011, s. 525–595) domnělé a sporné výpůjčky z latiny, řečtiny, maďarštiny, turečtiny a jiných románských jazyků. K významnému postavení rakouské variety němčiny jako zprostředkovatele slov zejména ve středoevropském kontextu srov. Newerkla (2007, s. 276; 2011, s. 77).

2. JAZYKOVÁ ADAPTACE LEXÉMŮ V PLÁNU MORFOLOGICKÉM

Základním předpokladem pro zařazení výpůjček jako funkční součásti českého lexika je hláskoslovná adaptace, neboť fonologické systémy češtiny a němčiny nejsou identické. Z hlediska jazykové adaptace přejímaných slov se v tomto příspěvku soustředím na přizpůsobení slov na rovině morfoložické a slovtvorné. Zkoumáme-li utvářenost lexikální jednotky německého původu, sledujeme její zakotvenost a míru začlenění do jazykového systému. V materiále zaujímá dominantní postavení jednoznačně deminuce.

Při objasňování a interpretaci dokladů v plánu morfoložického se objevuje celá řada sufixů, které byly při přejímání substantivních výpůjček z němčiny v jednotlivých historických fázích produktivní (raná nová horní něm. *-er* vs. č. *-ra* resp. *-ro* [z mého korpusu *future*], srov. *verbum* germ. **fōd-ija-*, gót. *fodjan*; střední horní něm. *-unc*, *-unge* vs. č. *-unk*, *-uňk* [z mého korpusu *verbuňk*, *štelunk*] apod.). Autosémantika se však plně integrovala do morfoložického systému, a stala se tak stabilními lexikálními jednotkami spisovné a hovorové češtiny či substandardních jazykových systémů. Do velmi početné skupiny patří substantiva, která se adaptují pouze přijetím morfoložického formantu. Zařazení přejatých slov do morfoložického systému je tedy realizováno připojením morfoložické charakteristiky. U maskulin se jedná o nulovou koncovku:

rak. Beis(e)l [b-/p-]: deminutivum, srov. jidiš bajis (dolnorak. Peisl) > č. pajzl, střední horní něm. blēh, něm. Blech (dolnorak. Plech) > č. plech, něm. Filz > č. filc, bavor. kšeft, srov. něm. Geschäft > č. kšeft, bavor. ksi t [ks-/gs-], resp. něm. Gesicht > č. ksicht, raná nová horní něm., střední horní něm. glanz, něm. Glanz > č. glanc, raná nová horní něm., střední horní něm. grunt, něm. Grund > č. grunt, rak. Luster > č. lustr, něm. Mischung > č. mišunk, něm. Pflock > č. flok, raná nová horní něm. platz, něm. Platz > č. plac, něm. Rucksack > č. ruksak, něm. Schlauch > č. šlauch, jihoněm. rak. deminutivum Schnupftüchel > č. šnuptychl, horská něm. Schutter > č. šutr, něm. Schwindel > č. švindl, raná nová horní něm., střední horní něm. spunt, něm. Spund > č. špunt, raná nová horní něm. stōß, něm. Stoß > č. štos

Počet výpůjček takto adaptovaných je relativně vysoký i u feminin. Z hlediska vlastní jazykové adaptace přejímaných slov k přejímacímu jazyku lze vyčlenit dvě skupiny. První skupinu tvoří feminina, která zdomácněla pouhým připojením morfoložické charakteristiky reprezentované koncovkou *-a*:⁷

střední horní něm. decke, něm. Decke > č. deka, něm. Flinte verkürzt < něm. Flintbüchse† > č. flinta, střední horní něm. vuore, něm. Fuhre > č. fůra, raná nová horní něm. vorrat, něm. Vorrat (dolnorak. Vorrot) > č. forota, něm. Glück > č. klika, raná nová horní něm. luder, něm. Luder, Luderer > č. ludra, střední horní něm. snuor,

7 Druhá skupina slov vznikla též připojením morfoložické charakteristiky reprezentované koncovkou *-a*. Jedná se o deriváty zakončené na *-l* nebo *-el*: např. *Büchel*, *Büchl* — *bichla*, viz níže.

něm. Schnur > č. šňůra, něm. Strecke > č. štreka, franc. vase m., lat. vās, něm. Vase > č. váza, něm. Zelt(plane), resp. Zelt > č. celta, střední horní něm. zieche, ziech, něm. Zieche > č. cicha, raná nová horní něm. ziffer, něm. Ziffer > č. cifra

U feminin je nutné zohlednit na tomto základě existující variantní podoby přejímek, a přihlížet tak i k morfologizovaným hláskoslovným jevům doloženým ve východomoravské varietě. Zdomácnění lexému je tedy často realizováno začleněním bázo-
vého morfému (nesoucího významové jádro slova), derivačního morfému a připojením morfologické charakteristiky, tedy koncovky *-a* (*štokrla*, *šamrla* atd.) do českého (resp. moravského) substandardního systému:

horská něm.⁸ deminutivum Büchel, Büchl > č. dial. bichla, lat. capsula, něm. Kapsel > č. dial. kapsla, raná nová horní něm. knödel, střední horní něm. deminutivum knödel: srov. střední horní něm. knode, knote, něm. Knödel > č. dial. knedla (dále varianty „knedlík“, resp. „knedle“), rak. reg. Schamerl (č. varianta s *-r-* srov. < rak. reg. Schamel, resp. Schamerl, srov. střední horní něm. schamel) > č. dial. šamrla, něm. Schmuddel > č. šmudla, něm. dial. šraibtofl, něm. Schreiftafel > č. dial. šrajtofla, něm. Sessel > č. dial. sesla, něm. Spachtel, viz existující forma lexému něm. Spatel > č. dial. špachtla, stará horní něm. stadal, něm. Stadel (dolnorak. Stodl) > č. stodola, bavorskorak. Stamperl > č. dial. štamprla, raná nová horní něm. stange, horská něm. deminutivum stang(e)l, bavorskorak. Stange(r)l > č. dial. štangla, bavorskorak. Stockerl > č. dial. štokrla, středolat. cedula, lat. schedula (resp. zprostředkovatelská role střední horní něm. zedele, zedule), něm. Zettel (dolnorak. Zedl) > č. cedula

3. DEMINUCE V ADAPTAČNÍCH STRATEGIÍCH VÝPŮJČEK

Z autorů, kteří se věnovali problematice zdobňování nejen z konfrontačního hlediska, uvedme např. Marka Nekulu (2003, 2004, 2013), Vladimíra Šmilauera (1971), Zdeňku Rusínovou (1995) a Tomáše Káňu (2016). Káňovo dílo dokumentuje systém morfologického tvoření deminutiv v češtině a v němčině. Práce shrnuje a doplňuje dosavadní poznatky a je zásobárnou myšlenek a námětů jak pro další výzkum, tak pro pedagogické využití. Poskytuje bohatý dokumentační materiál s tím, že přínosné jsou zejména interpretace získané z autentického srovnávání češtiny a němčiny v paralelním korpusu InterCorp.

Pro zařazení výrazů do morfologického paradigmatu je důležitá funkce a využití jednotlivých sufixů přejímaných slov. Pro zkoumání variantních podob deminutiv a míry využití je nutné však přihlížet i k areálové determinaci. Je však evidentní, že tato možnost rozboru je podmíněna existencí dostatečného množství materiálu a zejména detailními poznatky o jeho zeměpisné distribuci. V rámci nominální deminuce

8 Český termín „horská němčina“ (Oberdeutsch) volíme proto, abychom se vyhnuli nežádoucí záměně s výrazem „horní němčina“ (Hochdeutsch), jejíž jednu část horská němčina představuje.

je v němčině doložena deminuce syntetická, tj. tvoření deminutiv prostřednictvím afixů, frekventovaná je i deminuce analytická. Preference specifických forem zdrobňování reflektují typologickou charakteristiku češtiny a němčiny. V češtině není analytická deminuce substantiv vyloučena, převládá nicméně deminuce syntetická, realizovaná prostřednictvím sufixů. Od standardní němčiny v Německu⁹, která je samostatnou varietou pluricentrické němčiny, se čeština navíc liší tím, že má dvě řady deminutiv (z mého korpusu *kordula* — *kordulka* — *kordulička*). Co se týká funkce a využití jednotlivých sufixů, jednoznačně dominuje deminuce syntetická (převládají přípony *-ík*, *-ek*, *-ka*) a z ní vyplývající specifikace. Při jazykové analýze těchto jevů je třeba mít na zřeteli, že v případě výpůjček jako *rendlík*, *knedlík* nejde o zdrobňování, neboť přípony zde nemají svou vlastní významově odvozovací slootovornou úlohu. Suffixy plní podobnou funkci jako výše zmíněné morfologické formanty s tím, že přiřazují lexém do určitého deklinačního paradigmatu. Jazykově specifické je jak spektrum situací, v nichž se doložené lexémy vyskytují, tak frekvence užití. Z korpusu je patrné, že všech typů stylisticky příznakových významů využívá i běžné vyjadřování. Takovými útvary s povahou kolokviální a expresivní jsou některé slangy a žargony. A právě metaforické významy přejímek zkoumané variety patří často do kategorie slangových výrazů, které se objevují spíše jako označení profesionálního či speciálního výraziva odborníků (např. *krejzl*, *krejzlík*, *šmukáč* [klobouk, poté i název piva]). Uvedme několik příkladů s primárním sufixem *-ík*:

něm. Deckel > č. deklík (resp. „dekl“), něm. Fass (srov. střední horní něm. vaz) > č. faslík, raná nová horní něm. hobel [resp. raná nová horní něm. hobeln], něm. Hobel > č. hoblík, raná nová horní něm. kachel, něm. Kachel > č. kachlík (resp. „kachlička“), rak. hov. deminutivum Kammerl > č. kamrlík, rak. reg. deminutivum Kast(e)l, srov. něm. Kasten > č. kastlík, kaslík, raná nová horní něm. knödel, střední horní něm. deminutivum knödel, srov. střední horní něm. knode, knote, něm. Knödel > č. knedlík (resp. „knedla“ nebo „knedle“), něm. deminutivum Kräusel, srov. něm. Krause > č. krejzlík (resp. „krejzl“), něm. Koch (u výrazu č. kuchtík předpokládají etymologové jako východisko přejetí staroč. substantivní tvar kuchta [Koch], v důsledku lexikální derivace kuchtík, nejedná se tedy o překlad

⁹ Německý standard nelze z dnešního pohledu ztotožňovat s „vnitrozemskou němčinou“ (Binnendeutsch), neboť tento termín sugeruje monocentrismus. Standardní varieta němčiny je průnikem tří rovnoprávných variet. Významným mezníkem v sociolingvistickém postoji k německým varietám byla kniha Michaela Clyna z roku 1984 *Language and Society in the German-Speaking Countries*. Podle Clyna je třeba opustit názor, že hlavní varietou německého jazyka je varieta bývalé NSR. Základem jeho pojetí je skutečnost, že jazyk představuje určitou koexistenci ne vždy identických jazykových systémů. Michael Clyne zároveň odmítá rozlišení na hlavní a okrajové varianty. Jeho pluricentrickou koncepci akceptovali zástupci všech německy mluvících zemí. V 90. letech 20. století se lingvistické bádání o němčině v Rakousku soustředilo na otázku sociolingvistického statusu rakouské němčiny a vyústilo ve vznik tří postojů, opírající se o pluricentrické pojetí M. Clyna (srov. Zeman, 2020b, s. 16; Ammon et al., 2016).

odvozeného či složeného slova (Lehnübersetzung), něm. Küchenknabe, základem je nepochybně staroč. varianta, nikoli spisovný německý jazyk), bavorskorak. deminutivum Latzel (srov. raná nová horní něm. latz, střední horní něm. laz) > č. lacl resp. laclík, něm. Meißel, střední horní něm. meizel > č. majzlík (resp. „majzl“), bavorskorak. deminutivum Packel > č. paklík (resp. „paki“), něm. Pudel, Pudelhund > č. pudlík (resp. „pudl“), něm. Rattler > č. ratlík, bav. deminutivum raindl, rain^{dl}, něm. Reindl > č. rendlík, něm. dial. šlof, šlōf, srov. něm. Schlaf (srov. něm. deminutivum Schläfchen) > č. šlofik, rak. reg. Schnittling > č. šnytlík, něm. Schublade > č. šuplík, střední horní něm. spëndel, spēnel, rak. reg. Spennadel > č. špendlík

Ke specifikacnímu posunu může dojít připojením sufixu *-ek*. Jak uvádím v dřívější studii z roku 2014, v souvislosti s interpretací sufixu *-ek* je nutné upozornit na útvary sufixální, na straně druhé tvoří sufix *-ek* zvláštní skupinu s tím, že tento segment nemá významově odvozovací slovo tvornou úlohu, neboť pouze reflektuje jazykovou adaptaci slova (např. něm. *Werkbank* > č. *verpánek*):¹⁰

bavor. do_x, dō_x, srov. střední horní něm. dach, něm. Dach (dolnorak. Doch) > č. došek, střední horní něm. kelich, kelch, něm. Kelch > č. kalíšek (resp. „kalich“), něm. Koster, Verkoster (srov. raná nová horní něm., střední horní něm. kosten „kosten“ [sloveso]) > č. koštěrek, košťýrek (resp. „koštěr, košťýř“), bavor. rāf (srov. dolnorak. Roaf[a], vídeň. Raf[n]) > č. ráfek, něm. Schlauch > č. šlaušek (resp. „šlauch“), něm. dial. schuffen (srov. střední horní něm. schüfel, schüvel), něm. Schuffel, Schaufel > č. žufánek (resp. „žufan“), bavor. tswok_x [ts-/ds-] > č. cvoček (resp. „cvok“)

Zastoupení lexikálních forem s příponou *-ka* typu *dečka* (ve významu výšivka) je relativně vysoké. Obměnou slovo tvorného prostředku tedy může dojít k posunu ve významu mezi slovem fundujícím a slovem fundovaným. Z morfologického hlediska si sufixy zachovávají až na výjimky rod základového substantiva (*deka* — *dečka*). Pro tuto zvláštnost zaujímají ve formální lingvistice spolu s jinými formanty postavení na pomezí derivace a flexe (Nekula, 2013). Funkci výrazů u těchto feminin lze definovat již na úrovni slova, kromě toho jsou slova často nositeli inherentní expresivity.

10 Pro ilustraci uvedme v následujícím německou pasáž (Zeman, 2014, s. 16), která popisuje jazykovou adaptaci těchto sufixálních útvarů v kontextu německé studie: „Im Zusammenhang mit der Interpretation des Suffixes *-ek* ist zu verweisen auf die Lehnwörter mit einerseits echten tschechischen Wortbildungssuffixen und andererseits Auslautsegmenten, die bloß die Form von Suffixen haben, aber nicht deren Semantik ausdrücken: vgl. dt. *Span* > tschech. *špánek* (Suffix *-ek*) im Unterschied zu dt. *Strang* > tschech. *štranek*; dt. *Werkbank* > tschech. *verpánek* (das tschech. Auslautsegment Konsonant + *-ek* reflektiert bloß die phonetische Adaptierung der deutschen Velarnasale *-ng*, *-nk*; diese sogenannte Suffixattraktion ist auch daraus ersichtlich, dass Wörter ohne *-ek*, wie **štran*, **verpan*, gar nicht existieren). Die Repliken mit dem primären Suffix *-ek* sind relativ zahlreich vertreten.“

U některých slov vznikly významy sekundární, lexikalizované či specifikační (*špulka, flaška* apod.):¹¹

střední horní něm. *decke*, něm. *Decke* > č. *dečka* (resp. „deka“), rak. reg. *Faschier* > č. *fašírka*, střední horní něm. *vasche*, něm. *Flasche* > č. *flaška*, něm. *Filz* (*Filzlaus*) > č. *filcka*, raná nová horní něm. *juppe*, *joppe*, něm. *Joppe* > č. *jupka*, střední horní něm. *late*, *latte*, něm. *Latte* > č. *laťka* (resp. „lať“), raná nová horní něm. *matratz*, *madratz*, něm. *Matratze* (dolnorak. *Madrotzn*) > č. *madráčka*, něm. *Pfeife* > č. *fajfka*, něm. *Pfuscher* (resp. *pfuschen*) > č. *fuška*, raná nová horní něm. *rosine*, něm. *Rosine* > č. *rozinka*, *hrozinka*, něm. *Schamott(e)* > č. *šamotka*, raná nová horní něm. *schenk(e)*, něm. *Schenker*, *Schenke* > č. *šenkýřka*, dial. *šenkýrka*, něm. *Schleife* > č. *šlajfka*, raná nová horní něm. *schleifer*, *schleifen*, něm. *Schleifer*, *schleifen* > č. *šlajfírka*, dial. *šlajfírka*, něm. *spazieren* [sloveso] > č. *špacírka* [deverbativum], střední horní něm. *spise*, rak. *Speis* > č. *špajzka*, něm. *Spule* > č. *špulka*, stará horní něm. *tasca*, něm. *Tasche* > č. *taška*

Základním rysem deminuace ve výše uvedených jazycích je existence několika způsobů, kterými lze vyjádřit podobu a intenzitu v různých strategiích, a to s ohledem na typologickou charakteristiku jazyků. V kontrastivních lingvistických studiích se lze setkat s předpokladem, že čeština při užití sekundárních sufixů zdobňuje a v rámci mluvního aktu minimalizuje intenzivněji než němčina. Marek Nekula (2004, s. 113) v této souvislosti poukazuje na chybnou interpretaci tohoto předpokladu. Z hlediska formálního má sice čeština v oblasti deminutiv prostředek navíc, tedy sekundární deminutiva (z mého korpusu např. *šňůrečka*, *kordulička*, viz též příklady níže v této kapitole). Z hlediska funkčního však spíše platí, že primární deminutivum v češtině (z mého korpusu např. *šňůrka*, *kordulka*) zdobňuje a v rámci mluvního aktu minimalizuje méně intenzivně než německé deminutivum, které pokrývá i oblast vyhrazenou v češtině sekundárním deminutivům. Ve srovnání s německým deminutivem je funkční dosah českého primárního deminutiva menší než funkční dosah deminutiva německého (*domek*, *stromeček* versus *Häuschen*, *Bäumchen* atd.).

V rakouské němčině a v bavorštině dominuje deminuace syntetická. Od standardní variety němčiny se rakouská varieta němčiny liší tím, že má v rámci deminuace syntetické zpravidla dvě řady deminutiv. Objevují se nejen sufixy jednoduché (*Tüchel*, *Kettel* atd.), ale i sufixy reduplikované (*Tücherl*, *Ketterl* atd.). Je tedy patrné, že realizace zdobňování prostřednictvím jazykových prostředků má v různých varietách svá specifika.

Srovnání míry slovotvorné adaptace substantiv německého původu ukazuje, že deminutivní význam se ve východomoravské varietě pomocí sekundárních, tzv. složených sufixů¹² (Šmilauer, 1971, s. 82) zesiluje. Níže uvádím deminutiva pragmaticky aktivní, jejichž deminutivní význam modifikuje ilokační roli mluvního aktu. Vědecké výzkumy věnují v této souvislosti pozornost popisu funkčně-pragmatického

11 K sémantické adaptaci lexikálních výpůjček německé proveniencí viz Zeman (2021).

12 Složeným sufixem se rozumí sufix, který vznikl reduplikací deminutivního sufixu (-eček, -ečka, -ička, -ečko), ale často i splynutím derivačního a deminutivního sufixu.

hlediska, v jehož rámci je často zmiňována intenzifikace (Rusínová, 1995), minimalizační zdvořilostní strategie (Nekula, 2003, 2004) a pejorativnost (Šmilauer, 1971). Jednou z dominantních charakteristik deminutiv je tedy jejich expresivní povaha. Na sémantickou složku deminutiv nahlíží J. Zima (1961, s. 25), jenž akcentuje důležitost významového vztahu mezi slovem základovým a jeho deminutivním derivátem. Je zřejmé, že deminuce může být nástrojem intenzifikace významu, zdvořilostních strategií a pejorativnosti, resp. expresivity. Intenzifikace významu je vyjadřována slovtvornými prostředky, přičemž vyšší stupeň intenzifikace vyjadřuje též silnější expresivitu. L. Čižmárová (1988, s. 135) zkoumá intenzifikační slovtvorné prostředky u ekvivalentů adjektiva *maličký*. Podle Čižmárové jde zpravidla o vyjadřování intenzifikace a expresivity kladné, proto se bohatěji využívá možností češtiny pro kombinování hlásek a afixů. Na většině území republiky koexistují podoby *maličký* a *malinký* s výjimkou areálu s jedinou podobou *malučký* v oblasti východomoravských dialektů. Značně expresivní deminutiva *malinkatý*, *malušenký* a *malilinký* se užívají často jen příležitostně (srov. ČJA 1, mapa s. 101).¹³ Zdrobňování může být i nástrojem pejorativnosti. V deminutivu *řečičky* (hloupé, trapné, nesmyslné řeči) se mění jen hodnocení kvality věcí, a to ve směru od neutralnosti k pejorativnosti. J. Zima (1958, s. 254 n.) v této souvislosti uvádí, že i deminutiva vytvořená od substantiv abstraktních často vykazují citový přízvuk pejorativnosti a ironie jako např. *náladička*, *debatička*, *akcička*, *hnutíčko* aj. Deminutiva typu *profesůrek* jsou nositeli inherentní expresivity.¹⁴ V tomto případě lze funkci zdrobňování popsat již na úrovni slova, nikoli až na úrovni mluvního aktu. M. Nekula (2003) ve své studii srovnává tvorbu deminutiv v češtině a v němčině a popisuje rozdíly jejich užití. Detailní pojednání o pragmatickém užití deminutiv jako prostředku zdvořilostním nechybí v jeho textu z roku 2004. Nekula (2004, s. 111 n.) zde popisuje nejen minimalizační zdvořilostní strategie, nýbrž zkoumá primárně roli, jakou v nich hrají deminutiva. Důraz na zdvořilost jako účinek jazykového jednání v jazykové interakci naznačuje, že jazykové prostředky a strategie nejsou samy o sobě inherentně zdvořilé, třebaže některé z nich jsou pro dosažení takového efektu vhodnější než jiné. Jak uvádí Nekula (2004, s. 112), jsou deminutiva s ohledem na propoziční obsah, ilokuční funkci a kontext dvoj- či víceznačná, tj. slouží verbální zdvořilosti (*Počkej, prosím tě, minutku*) i verbální agresi (*Tebe já, ty chudáčku, nepotřebuju!*).

Deminutivní význam se zesiluje pomocí sufixů **(1)** *-ička/-ečka*, *-eček/íček*, resp. *-ečko/-ičko*. Některé další sekundární sufixy doložené ve zkoumané oblasti jako např. **(2)** *-enka*, **(3)** *-átko*, **(4)** *-isko* dodávají základovým slovům emocionální zabarvení. Tvoření sufixem *-isko* dalo vzniknout významu augmentativnosti a pejorativnosti, resp. emocionality (příklady k typům 1–4 viz níže). Velmi častým jevem je ve zkoumané oblasti deminuce syntetická kombinovaná s deminucí analytickou (*malé erteplátko* — *malá erteplička* atd.):

13 Srov. ekvivalenty adjektiva *maličký*, u nichž je zesílen jejich základní význam: *malinenný*, *malilický* apod. (Pačesová, 1972, s. 16).

14 V této souvislosti srov. také Nekula (2003, s. 152).

(1)

horská něm. dial. erdepfel, něm. Erdapfel > č. erteplíčka (resp. „ertepla, ertep-látko“), raná nová horní něm. kachel, něm. Kachel > č. kachlička (resp. „kachlík“), raná nová horní něm. caffè(e), něm. Kaffee > č. kafičko (resp. „kafé“), rak. hov. deminutivum Kammerl > č. kamrlíček (resp. „kamrlík“), střední horní něm. ká-pelle, něm. Kapelle > č. kaplička (resp. „kapla“), raná nová horní něm. knödel, něm. Knödel > č. knedlíček (resp. „knedla“), středolat. cordula, něm. Kordel, Korde (dolnorak. Kordl) > č. kordulička (resp. „kordulka, kordulenka, kordula“), střední horní něm. late, latte, něm. Latte > č. latička (resp. „lať, laťka“), bavor. dial. laißn, laißtñ, laißñ, něm. Leiste (dolnorak. Leistn) > č. lajsnička (resp. „lajsna“), raná nová horní něm. pfoste(n), něm. Pfosten > č. fošnička (resp. „fošna, fošna“), rak. reg. Schamel nebo Schamerl > č. šamrlíčka (resp. „šamrlátko, šamrla“) [základem pro přejetí lexému s -r- je varianta rakouské variety němčiny < rak. reg. Schamel, resp. Schamerl], střední horní něm. snuor, bavor. šnūær, rak. hovor. Schnürl, něm. Schnur > č. šňůrečka (resp. „šňůrka, šňůra“), bavorskorak. Stam-perl > č. štamprlíčka (resp. „štamprlka, štamprla“), raná nová horní něm. Stange, popř. horská něm. deminutivum stang(e)l, bavorskorak. Stange(r)l > č. štanglička (resp. „štangla“), něm. Striezel > č. štryclička (resp. „štrycla“)

(2)

bavor. buß, puß, bavorskorak. hovor. Busserl > č. pusenka, pusénenka (resp. „pusé-nečka“), střední horní něm. vríe, vríer, něm. Freier > č. frajárenka (resp. „fra-járka, frajárečka“), něm. Galan (základem pro přejetí je španěl. varianta galán, srov. galano [dvorský, dvorní, elegantně oděný]) > č. galánenka (neben „galánka, galánečka“), raná nová horní něm. juppe, joppe, něm. Joppe > č. jupenka (resp. „ju-pka“), středolat. cordula, něm. Kordel, Korde (dolnorak. Kordl) > č. kordulenka (resp. „kordulka, kordulička, kordula“)

(3)

horská něm. dial. erdepfel, něm. Erdapfel > č. erteplátko (resp. „ertepla, ertep-lička“), rak. reg. deminutivum Kast(e)l, srov. něm. Kasten > č. kaslíček (resp. „kas-lík“), Kräusel, srov. něm. Krause > č. krejzlíček (resp. „krejzlík, krejzl“), raná nová horní něm. lunte, něm. Lunte > č. luntíček (resp. „lunt“), něm. Meißel > č. majz-líček (srov. „majzlík, majzl“), rak. reg. Schamel, popř. Schamerl > č. šamrlátko (srov. „šamrlíčka, šamrla“) [základem pro přejetí lexému s -r- je varianta rakouské variety němčiny < rak. reg. Schamel bzw. Schamerl], něm. Schublade, slovník od Ebnera (2009: 333) uvádí variantu Schubladenkasten > č. šuplíček (srov. „šuplík“), bavorskorak. Stockerl > č. štokrlátko (srov. „štokrlička, štokrla“), rak. Zuckerl > č. cukrlátko (srov. „cukrle“)

(4)

něm. Deckel > č. deklisko (srov. „dekl, deklík“), horskoněm. dial. erdepfel, něm. sg. Erdapfel, pl. Erdäpfel > č. sg. erteplisko, pl. ertepliska (srov. „ertepla, erteplíčka, erteplátko“), raná nová horní něm. caffè(e), něm. Kaffee > č. kafisko (srov. „kafé, kafičko“), něm. Kübel > č. kýblisko (srov. „kýbl, kýblíček“), raná nová horní něm.

torte [t-/d-], něm. Torte (dolnorak. Dortn, Durtn) > č. dortisko (srov. „dort, dortík, dortíček“), střední horní něm. blēh, něm. Blech (dolnorak. Plech) > č. plešisko (srov. „plech“), raná nová horní něm., střední horní něm. spunt, něm. Spund > č. špuntisko etc.

Doklady z Rakouského národního korpusu a četné studie potvrzují, že reduplikované deminutivní sufixy rakouské variety němčiny zdobňují často méně intenzivně než české sufixy sekundární, tedy složené sufixy (např. výraz *Nockerl* je v rakouské varietě němčiny spíše základové slovo [č. *nok, noky*], a proto jej nelze interpretovat jako pravé deminutivum [výraz neoznačuje entitu malý/menší], srov. též *Sackerl, Häferl, Schluckerl* atd.). Kromě toho je funkční dosah rakouského deminutiva s *-erl* menší než funkční dosah deminutiva německého tvořeného sufixy *-chen* a *-lein*, což potvrzuje i výchozí premisa, že morfologická realizace deminuce má v různých varietách svá specifika. Navíc řada deminutiv rakouské provenience na *-erl* neplní vždy pragmatickou funkci, jak uvádí mj. J. Ebner ve svém lexikografickém díle z roku 2019. Ve standardní rakouské němčině jsou tedy běžné výrazy jako např. *Zuckerl, Achterl, Vierterl* atd. V těchto případech zpravidla nelze popsat funkci zdobnění na úrovni mluvního aktu.

Následující tabulka ukazuje nejen morfologicky specifické spektrum možností syntetické deminuce v kontrastivním pohledu, ale i celkově bohatý slovtvorný aparát zkoumaných jazyků v rámci morfologické adaptace výpůjček.

substituent, frekvence jevu	příklad něm. vs. č.
substantivum	
-ík (m.), 23	Reindel > rendlík
-ek (m.), 22	Werkbank > verpánek
-ka (f.), 41	Spule > špulka
-na/ňa (f.), 7	Loch > lochňa
-eček/-íček (m.), 8	Kammerl > kamrlíček
-ečka/-ička (f.), 14	Erdapfel > erteplíčka
-ečko/-ičko (n.), 2	Kaffee > kaříčko
-anda (f.), 3	stramm > štramanda
-enka (f.), 5	Busserl, Bussel > pusenka
-átko (n.), 4	Stockerl > štokrlátko
-isko (n.), 7	Kübel > kýblisko
-ák (m.), 16	fesch > fešák
-an (m.), 2	Bratpfanne > prutvan
-ař/ dial. -ar (m.), 7	Geschäft > kšeftař, dial. kšeftar
-áč (m.), 3	Krampen > krompáč, krumpáč
-íř/ dial. -ír, ýř/ dial. -ýr (m.), 8	Mörser > moždíř
-ec (m.), 2	Krummholz > krumpolec
-t (m.), 3	Agrasel > angrešt
-ista (m.), 1	Zimbal > cimbalista
-ina (f.), 2	Freier > frajeřina
-ání (n.), 4	wünschen, Wunsch > vinšování

substituent, frekvence jevu	příklad něm. vs. č.
-vka (f.), 2	Weichsel > vajkslovka
-och (m.), 3	Strohsack > štrozoch
-í (n.), 1	Zinne, Burgzinne > cimbuří
-čka (f.), 1	reide, dial. raidn > rejdovačka
-árna (f.), 1	nieten, Niet > nýtárna
-ro (n.), 1	Futter > futro
-e/ dial.-a (f.), 82	Büchl, Büchel > bichla
-o/-e (n.), 2	Buckerl > pukrle
-0 (m.), 196	Filz > filc

TABULKA 1. Jazyková adaptace substantiv německého původu v plánu morfologickém

Popisem funkčně-pragmatických aspektů derivovaných slov a intenzitou deminutivního významu v jihoněmeckých varietách se již na začátku 20. století zabývala celá řada zasvěcených studií. Doposud nejvýznamnější práce o deminutivech v bavorských dialektech předložili v návaznosti na své výzkumy Ferdinand Wrede (1908) a Alois Brandstetter (1963/1964). Poukázali jako první na to, že slova zakončená na *-el* či *-l* nelze považovat za deminutiva, neboť se od bazového slova zcela sémanticky diferencovala. To se týká i některých austriacismů s *-erl*, které ne vždy lze lingvisticky interpretovat jako pravá deminutiva. Jazykově specifické je jak spektrum situací, v nichž se deminutivní výraz užívá, tak frekvence takového užití. Vedle deminutivní funkce mohou mít funkci regionálně pragmatickou. Této problematice se později věnovali i rakouští jazykovědci Peter Wiesinger (2006), Herbert Tatzreiter (1988) a Jakob Ebner (2019). Ve své studii shrnují výsledky dosavadního bádání o této problematice a zabývám se otázkami týkajícími se významového hlediska deminutiv (Zeman, 2014, s. 14f.). Zvláštní pozornost si v této souvislosti zaslouhuje skutečnost, že substantivní deminutiva mohou mít funkci sémantickou a funkci pragmatickou. Zatímco sémantická deminutiva označují menší míru slova základového, pragmatická deminutiva tento význam mít nemusí. Řada formálních substantivních deminutiv utvořených reduplikovaným sufixem *-erl* tyto významy postupně ztrácejí. V rakouské varietě němčiny je frekvence těchto deminutiv vyšší než jejich bazových protějšků, přičemž tyto lexikální varianty zakončené na *-erl* nebývají vnímány jako deminutivní (*Sackerl* [sáček], *Semmerl* [houska, žemle], *Kipferl* [rohlík]).¹⁵ U jiných austriacismů může mít deminutivní sufix *-erl* význam specifikací. V těchto případech nelze mluvit o sufixech deminutivních, nýbrž o sufixech modifikačních (*Pickerl* [nálepka, štítek s nějakým označením, viněta apod.]). Lze říci, že specifikace rozdílů a hranice mezi deminutivy a nedeminutivy nejsou v rakouské varietě němčiny vždy jednoznačné. Kromě toho mohou mít deminutivní substantiva s *-erl* v rakouské varietě němčiny oba významy, a to jak význam pragmatický, tedy hodnotící, tak význam deminutivní (*Flascherl* [1. malá/menší láhev, 2. láhev alkoholu]).¹⁶

¹⁵ Srov. Ebner (2009, s. 465).

¹⁶ Pro ilustraci uveďme v následujícím německou pasáž (srov. Zeman, 2014, s. 16): „[...] werden in Österreich die Endungen *-l*, *-el*, *-erl* als mundartlich-umgangssprachlich bzw. dia-

S ohledem na popsané jevy jako např. deminuce a areálová determinace tvoří v lexicografické oblasti zejména již zmíněný slovník austriacizmů *Österreichisches Deutsch: Wörterbuch der Gegenwartssprache in Österreich* (Ebner, 2019) a slovník *Versunkene Wortschätze Österreich* (Ebner, 2017) syntézu poznatků nejen na rovině lexikální, ale také na rovině kontaktovělingvistické (srov. Zeman 2020, 2021b). Autor pracuje nejen s elektronickým korpusem, ale zohledňuje i mluvenou řeč, a proto čtenář ve slovnících nalezne celou řadu deminutivních tvarů, které v elektronických korpusech nejsou doloženy (např. v InterCorp de-cs [jádrém korpusu InterCorp jsou převážně beletristické texty], Austrian Media Corpus [tento korpus obsahuje převážně tištěná média], resp. subkorpus DeReKo [korpus DeReKo obsahuje převážně beletristické, vědecké, populárně-vědecké a žurnalistické texty]). V tomto ohledu jsou tyto slovníky nesporně velmi důležitým a hodnotným pramenem pro studium německé lexikologie.

Posledním počinem v oblasti lexikografie je projekt německého germanisty Ulricha Ammona z univerzity Duisburg-Essen. Plodem tohoto projektu je v roce 2004 vydaný slovník *Variantenwörterbuch des Deutschen* (srov. druhé aktualizované vydání z roku 2016). Vedoucí projektu Ulrich Ammon přizval ke spolupráci třináct dalších lingvistů z jednotlivých oblastí Rakouska, Švýcarska a Německa, a zpracoval tak regionálně diferencovanou slovní zásobu celé německy mluvící oblasti.

4. ZÁVĚR

Předložený text se věnuje integračním procesům v plánu morfoložickém, resp. slovo-
votvorném, jimž výpůjčky z němčiny podléhají. Představuje pohled na funkci a využití jednotlivých sufixů, které byly při přejímání výpůjček z němčiny v jednotlivých historických fázích produktivní. Z vlastního sesbíraného jazykového materiálu vyplývá, že jazyky s bohatou morfoložií jako čeština (resp. východomoravská varieta) disponují velmi bohatým deminutivním aparátem, jenž je i v sekundární literatuře popsaný velmi detailně. Signifikantní je, že přes intenzitu vzájemných sociálních

lektal empfunden. Allerdings sind nach Herbert TATZREITER (1988, s. 87) etliche Beispiele von Diminutivierungen zum festen Bestandteil der Hochsprache in Österreich geworden, wobei der Übergang des Diminutivs aus der Alltags- und der Berufssprache in das österreichische Schriftdeutsch fließend ist. Auch Jakob EBNER (2009, s. 465) vertritt den Standpunkt, dass das Diminutivsuffix *-erl* heute auch im schriftlichen Sprachgebrauch sehr produktiv ist. In Österreich kann die Verkleinerungssilbe *-erl* verschiedene Funktionen haben: (1) In der Umgangssprache bezeichnet sie eine Verkleinerung im eigentlichen Sinn, wobei der Stammvokal nicht umgelautet wird, z. B. *Tascherl* (für *Täschchen*), *Sackerl*, *Wagerl*, *Schaferl*, *Hauserl* (jünger: *Häuserl*). (2) In der Umgangssprache ist sie ein Ausdruck der emotionalen Zuwendung, z. B. *Enkerl*, *Flascherl*, *Schifferl*, *Wamperl*, *Achterl*. (3) In der Standardsprache findet sie sich in Wörtern, bei denen es nur die Form mit *-erl* gibt (die Nachsilbe drückt hier keine Verkleinerung aus). Hierzu gehören z. B. *Zuckerl* („Bonbon“), *Pickerl* („Aufkleber“, „Vignette“), *Stockerl* („Hocker“), *Wimmerl* („Pickel“), *Flankerl* („Fussel, Flocke“), *Tommerl* (eine Speise), *Körberlgeld* (ugs., „Zuverdienst“), *Bummerl* (ugs., „Minuspunkt bei Kartenspielen“).

kontaktů v různých epochách historického vývoje nedošlo nikdy k dotčení podstaty jednoho z obou jazyků (tedy např. deklinace a konjugace slov), jak implicitně potvrzuje i tento text. Interference s němčinou se odráží nejzřetelněji ve slovní zásobě a frazeologii. Je evidentní, že nejvíce výpůjček z němčiny má hovorová čeština, avšak německý vliv v slovní zásobě byl výraznější v českých kontaktních nářečích. Aby se přejímaná slova zařadila jako funkční součást slovní zásoby, musí se adaptovat, a to jak hláskoslovně, tak i morfologicky a slovtvorně. Některé výpůjčky žijí v češtině již dlouho, jak dokládá jejich existence ve staročeských textech (srov. Newerkla, 2011). Obecně lze konstatovat, že německé vlivy se neprosadily výrazně jen v lexiku, ale i ve změně české gramatické či fonémické struktury. Studium dalších dynamických tendencí ve slovní zásobě přispěje k detailnějšímu poznání inovačních procesů, a bude moci tak specifikovat vývojové tendence a poznatky o současném jazykovém kontaktu geneticky blízkých jazyků.

LITERATURA

- AMMON, U. et al. (2016): *Variantenwörterbuch des Deutschen. Die Standardsprache in Österreich, der Schweiz und Deutschland sowie in Liechtenstein, Luxemburg, Ostbelgien und Südtirol*. Berlin, New York: de Gruyter.
- BALHAR, J. — JANČÁK, P. (1993–2005): *Český jazykový atlas (ČJA)*. Sv. 1–5. Praha: Academia.
- BĚLIČ, J. (1972): *Nástin české dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- BRANDSTETTER, A. (1963/1964): *Semantische Studien zum Diminutiv im Mittelbairischen. Zeitschrift für Mundartforschung*, XXX. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, s. 335–351.
- CLYNE, M. (1984): *Language and Society in the German-Speaking Countries*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- ČIŽMÁROVÁ, L. (1988): Vyjadřování intenzifikace významu u nářečních ekvivalentů adjektiv velikánský a maličký. *Naše řeč*, 71, s. 135–142.
- EBNER, J. (2009): *Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch des österreichischen Deutsch*. Mannheim/Leipzig/Wien/Zürich: Dudenverlag.
- EBNER, J. (2017): *Versunkene Wortschatze Österreich*. Berlin: Dudenverlag.
- EBNER, J. (2019): *Österreichisches Deutsch. Wörterbuch der Gegenwartssprache in Österreich*. Berlin: Dudenverlag.
- JANČÁK, P. (2001): K jazykově zeměpisné charakteristice česko-moravských a česko-slezských protikladů v slovní zásobě. *Naše řeč*, 84, s. 175–183.
- KÁŇA, T. (2016): *Česká a německá deminutiva na pozadí korpusových dat*. Habilitační práce. Brno: Masarykova univerzita.
- KLOFEROVÁ, S. (2003): *Sprachatlanten im Kontakt — Tschechisch — Deutsch*. In: E. EICHLER (eds.), *Selecta Bohemico-Germanica. Tschechisch-deutsche Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur* (Erträge Böhmischo-Mährischer Forschungen). Münster: Lit Verlag, s. 39–54.
- NEKULA, M. (2003): *System und Funktionen der Diminutive. Kontrastiver Vergleich des Deutschen und Tschechischen*. In: *Germanistisches Jahrbuch Brücken. Tschechische Republik-Slowakei*, NF 11. Weimar, Regensburg, Praha: DAAD & Lidové noviny, s. 139–183.
- NEKULA, M. (2004): *Deminutiva a zdvořilost*. In: Z. HLADKÁ — P. KARLÍK (eds.), *Čeština — univerzália a specifika. Sborník 5. mezinárodního setkání bohemistů v Brně 13.-15.11. 2003*. Lidové noviny, 2004, s. 110–119.
- NEKULA, M. (2013): *Diminution im Deutschen und Tschechischen aus typologischer Sicht*. In: M. NEKULA — K. ŠICHOVÁ — J. VALDROVÁ (eds.), *Bilingualer Sprachvergleich und Typologie: Deutsch — Tschechisch*. Tübingen: Julius Gross Verlag, s. 47–70.

- NEWERKLA, S. M. (2007): Areály jazykového kontaktu ve střední Evropě a německo-český mikroareál ve východním Rakousku. *Slovo a slovesnost*, 4, 68, s. 271–286.
- NEWERKLA, S. M. (2011): *Sprachkontakte Deutsch — Tschechisch — Slowakisch*. Frankfurt/Main: Peter Lang Verlag.
- NEWERKLA, S. M. (2015): Kernproblembereiche der Lehnwortforschung anhand von Beispielen aus dem Kontaktbereich Deutsch, Tschechisch und Slowakisch. In: E. KELIH — J. FUCHSBAUER — S. M. NEWERKLA (eds.), *Lehnwörter im Slawischen: Empirische und crosslinguistische Perspektiven*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang (Sprach- und Kulturkontakte in Europas Mitte, Studien zur Slawistik und Germanistik 6), s. 47–69.
- PAČESOVÁ, J. (1972): K vývoji gramatických kategorií v dětské řeči. *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university*, A 20, s. 13–19.
- RUSÍNOVÁ, Z. (1995): Deminutivní modifikace z hlediska pragmatolingvistického. In: P. KARLÍK — J. PLESKALOVÁ — Z. RUSÍNOVÁ (eds.), *Pocta Dušanu Šlosarovi*. Boskovice: Albert, s. 187–193.
- SKÁLA, E. (1968): Deutsche Lehnwörter in der heutigen tschechischen Umgangssprache. In: *Deutsch-tschechische Beziehungen im Bereich der Sprache und Kultur*. Berlin: Akademie-Verlag, s. 127–141.
- SKÁLA, E. (1977): Vznik a vývoj česko-německého bilingvismu. *Slovo a slovesnost*, 38, s. 197–207.
- ŠMILAUER, V. (1971): *Novočeské tvoření slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- TATZREITER, H. (1988): Besonderheiten in der Morphologie der deutschen Sprache in Österreich. In: P. WIESINGER (ed.), *Das österreichische Deutsch*. Wien: Böhlau, s. 71–98.
- WIESINGER, P. (2006): *Das österreichische Deutsch in Gegenwart und Geschichte*. Wien, Berlin: LIT Verlag.
- WREDE, F. (1908): Die Diminutiva im Deutschen. In: *Studien zur niederrheinischen Dialektgeographie*. Marburg: N. G. Elwert'sche Verlagsbuchhandlung, s. 73–144.
- ZEMAN, D. (2014): Zur morphologischen Adaptation der deutschen Lehnwörter in der südmährischen Varietät. Einige Bemerkungen zum deutsch-tschechischen Sprachkontakt. *GERMANOSLAVICA — Zeitschrift für germano-slawische Studien*, 25, 1, s. 1–26.
- ZEMAN, D. (2020): Jakob Ebner: Österreichisches Deutsch. Wörterbuch der Gegenwartssprache in Österreich. 5., völlig überarbeitete und erweiterte Auflage. Dudenverlag, Berlin. 2019, 510 Seiten. *Brücken 26/1 — Zeitschrift für Sprach-, Literatur- und Kulturwissenschaft*. Weimar, Regensburg, Praha: DAAD & Verlag Togga, s. 157–160.
- ZEMAN, D. (2020b): K rakouské varietě na rovině syntaktické a lexikální. Slovní zásoba a problematika slovesné valence. *Cizí jazyky*, 2019–2020, 5, s. 15–28.
- ZEMAN, D. (2021): Dynamika lexika cizího původu v současné češtině. Sémantická adaptace lexikálních výpůjček německé provenience. *Cizí jazyky*, 2020–2021, 5, s. 17–31.
- ZEMAN, D. (2021b): Jakob Ebner: Versunkene Wortschätze Österreich. Dudenverlag, Berlin, 2017, 96 Seiten. *GERMANOSLAVICA — Zeitschrift für germano-slawische Studien*, 32, s. 80–83.
- ZIMA, J. (1958): O expresivitě substantivních deminutiv v češtině. *Slovo a slovesnost*, 19, s. 254–260.
- ZIMA, J. (1961): *Expresivita slova v současné češtině: studie lexikografická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.